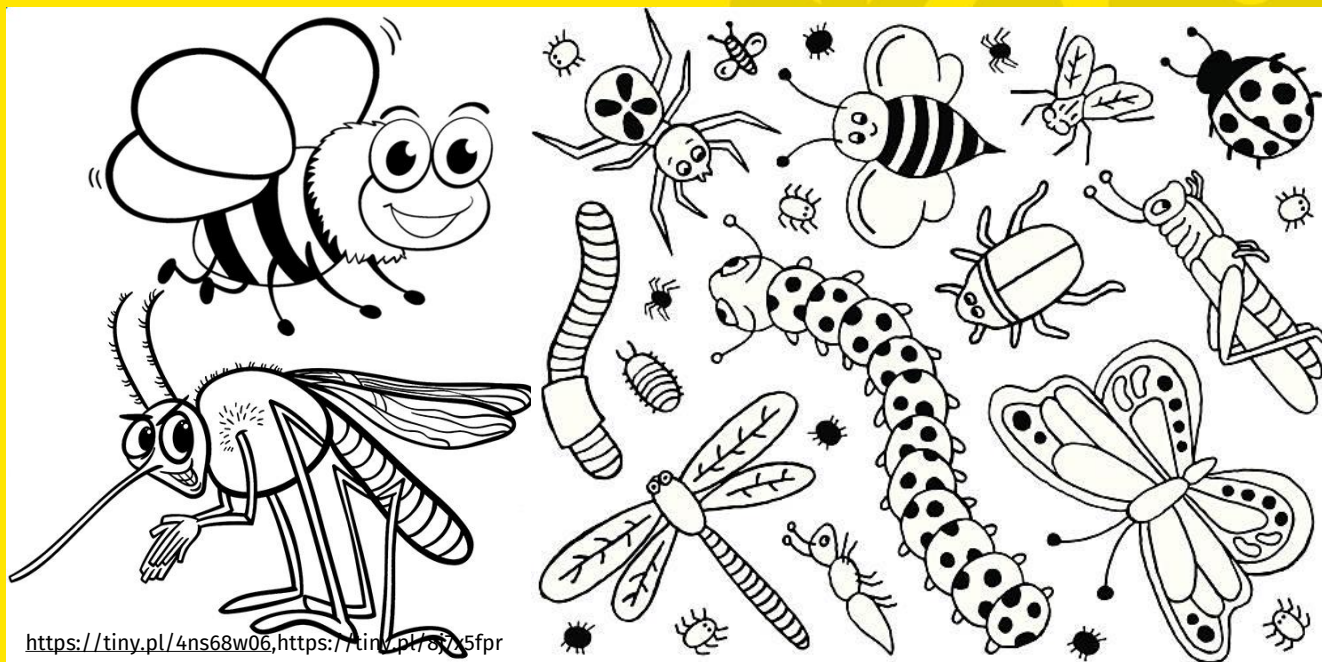

OWADZIE ODDZIAŁYWANIA ANTAGONISTYCZNE: PASOŻYTNICTWO, DRAPIEŻNICTWO, ROŚLINOŻERNOŚĆ.

ODDZIAŁYWANIA ANTAGONISTYCZNE

Większość organizmów odżywia się innymi organizmami. Heterotrofy przyswajają gotową materię organiczną wyprodukowaną przez inne organizmy. W zależności od rodzaju oraz sposobu zjadania pokarmu rozróżnia się w przyrodzie trzy typy zależności międzygatunkowych zjadający – zjadany, są to: **roślinożerność**, **drapieżnictwo** oraz **Pasożytnictwo**. Do oddziaływań antagonistycznych zaliczamy również **konkurencję**.

Znak oznacza, że gatunek odnosi korzyści, znak oznacza, że gatunek ponosi stratę (szkodę).

RODZAJ ZALEŻNOŚCI	GATUNEK I	GATUNEK II
ROŚLINOŻERNOŚĆ	ROŚLINOŻERCA 	OFIARA
DRAPIEŻNICTWO	DRAPIEŻNIK 	OFIARA
PASOŻYTNICTWO	PASOŻYT 	ŻYWICIEL
KONKURENCJA	KONKURENT 	KONKURENT

ODDZIAŁYWANIA ANTAGONISTYCZNE: PASOŻYTNICTWO

Pasożytnictwo jest to typ zależności pomiędzy pasożytem a jego żywicielem, w której jedna strona czerpie korzyści a druga traci, np. pchła – kot. Pasożyt to organizm, który pobiera związki organiczne z żywych organizmów. Żyje na zewnątrz lub wewnątrz organizmu żywiciela. Pasożyty żyją kosztem swojego gospodarza i działają na niego negatywnie. Pasożyty rzadko uśmiercają swojego żywiciela, ponieważ może się to wiązać z ich śmiercią. Niemniej jednak mogą doprowadzić do zgonu swojego żywiciela. Przykładami owadzych pasożytów zewnętrznych są: **wszy, pchły, komary, pluskwy** oraz **mszyce**.

W budowie morfologicznej owadzych pasożytów obecne są różnego rodzaju struktury umożliwiające przyczepienie się do ciała żywiciela. Występowanie **pazurków, haczyków, bruzd, ząbków** i sztylecików zapewnia umocowanie pasożyta i jednocześnie chroni go przed usunięciem z powierzchni ciała żywiciela.

U pasożytów początkowe odcinki układu pokarmowego zaopatrzone są w struktury umożliwiające pobranie pokarmu. Do takich struktur należą m.in.: **aparatus gębowy typu kłująco-ssącego** oraz **silnie umięśniona gardziel**.

ODDZIAŁYWANIA ANTAGONISTYCZNE: PASOŻYTNICTWO

Fot. Komar brzęczący (pospolity), <https://tiny.pl/rjsz3526>

Samice komara są pasożytami. Komarzyce ssą krew zwierząt stałocieplnych (są **hematofagami**), która niezbędna jest im do rozwoju jaj. **Samce komara pospolitego pobierają wyłącznie płynny pokarm roślinny.**

Samice szukają swoich żywicieli, trzymając się siedlisk wilgotnych z uwagi na łatwość wysychania ich ciała. Dorosłe aktywne są głównie wieczorem i nocą. Najczęściej związane są pokarmowo ze ssakami (np. sarna, jeleń, lis) w tym z człowiekiem.

Niektóre gatunki komarów wybierają ptaki (gat. ornitofilne), a nawet płazy i gady.

Hemofagi są to organizmy odżywiające się krwią. Pobierają ją jako wyłączny pokarm lub jako materiał do produkcji jaj (wtedy hematofagami są tylko samice). U owadów **hematofagami obligatoryjnymi są wszy i pchły**. Zjawisko występuje również u niektórych pluskwiaków oraz wśród muchówek np. u komarowatych, meszkowatych oraz u muchy tse-tse.

Większość hematofagów podczas wysysania krwi wprowadza do ciała żywiciela ślinę zawierającą substancje rozszerzające naczynia krwionośne i zapobiegające krzepnięciu krwi, które często działają toksycznie.

ODDZIAŁYWANIA ANTAGONISTYCZNE: PASOŻYTNICTWO

Fot. Pluskwa domowa, https://tiny.pl/zh1nw_ym

Przystosowania pluskwy domowej do pasożytniczego trybu życia:

- stopy wyposażone są w dwa małe **haczyki**, dzięki którym może utrzymywać się i wspinać po nierównych powierzchniach,
- aparat gębowy podobny jest do igły i chroniony jest twardą okrywą,
- posiada wrażliwe czułki, dzięki którym wykrywa zapach lub ciepło ofiary.

Pluskwy domowe żywią się krwią **organizmów stałocieplnych**, najczęściej **ludzi**. Na ofierze przebywają wyłącznie podczas pożywiania się. Nie są przystosowane do radzenia sobie z gęstym owłosieniem. Wybierają miejsca odkryte, pozbawione owłosienia, praktycznie bezboleśnie wkłuwają się pod skórę by nie zostały wykryte. **Lokalizują żywicieli po zapachu lub termicznie**. Specjaliści uważają też, że pluskwy **reagują na wydzielanie dwutlenku węgla**. Ich aktywność jest największa w środku nocy lub przed świtem. Jeżeli są bardzo głodne, możemy natrafić na pojedyncze osobniki za dnia. Zbliżają się do nas, kiedy śpimy lub odpoczywamy, by niepostrzeżenie się posilić.

ODDZIAŁYWANIA ANTAGONISTYCZNE: PASOŻYTNICTWO

Fot. Pchła, <https://tiny.pl/6nfczj6>

Pchły (np. ludzkie, psie, szurcze, piaskowe oraz kocie) posiadają długie tylne odnóża, które umożliwiają im **długie skoki**. Tylko dorosłe pchły są zdolne do **wysysania krwi swojego żywiciela** – jest ona niezbędna do cyklu życiowego i rozmnażania pcheł. **Dorośla pchła ludzka pochłania ogromne ilości krwi** – w ciągu jednej doby może wypić nawet 20 razy więcej, niż sama waży.

Pchły mają **mocne pazury** na końcach nóg, których używają do przytrzymywania żywiciela. W ich aparacie gębowym znajduje się maleńka „igła”, która przebija skórę, wysysa krew i wydziela ślinę do krwiobiegu. Wydzielina ta przez człowieka odbierana jest jako **alergen**. W naturalnej reakcji w miejscu ukąszenia wydzielana jest **histamina**, która odpowiedzialna jest za uczucie swędzenia i puchnięcie po ukąszeniu owadów.

ODDZIAŁYWANIA ANTAGONISTYCZNE: PASOŻYTNICTWO

Fot. Wesz głowowa, https://tiny.pl/bndsgt_j

Wesz głowowa (ludzka) żywi się krwią żywiciela wysysaną po nakłuciu skóry. Pasożyty te są najczęściej jasnobrażowe, choć posiadają zdolność do **mimikry**, to znacząco dostosowują się wyglądem do otoczenia.

Wesz porusza się przy pomocy **trzech par silnych odnóży** zakończonych pojedynczym **pazurem**. Jest bardzo sprawna i szybka. Zwykle przemieszcza się wzdłuż włosa - wówczas najłatwiej je zauważyć. Wszy nie potrafią latać ani skakać, a poza organizmem żywiciela, ściślej mówiąc poza włosami osoby zarażonej, mogą przeżyć 48 godzin.

Samica składa około 100 jaj zwanych **gnidami**, które są mocowane specjalną wydzieliną u nasady włosa lub ubrania. Rozwój osobniczy trwa kilkanaście dni.

Pasożytuje na skórze głowy i całego ciała. Wszy mogą przenosić wiele groźnych chorób zakaźnych takich jak: **dur powrotny, tyfus plamisty, dżuma, gorączka okopowa**.

ODDZIAŁYWANIA ANTAGONISTYCZNE: PASOŻYTNICTWO

Fot. Mszyce, <https://tiny.pl/g-mmh8km>

Termin **mszyce** określa nadrodzinę owadów w rzędzie pluskwiaków obejmującą **ponad 4000 gatunków pasożytów żerujących na roślinach**.

Mszyce przyczyniają się do zmniejszenia plonów, powstawania **plam na liściach, żółknięcia i deformacji plonów, a także skręcania się, brązowienia i zagrybienia liści oraz obumierania roślin**.

Mszyce mogą mieć skrzydła lub nie. Zazwyczaj pierwsze pokolenie, które wylęguje się po zimie jest bezskrzydłe. Jednak po kilku pokoleniach może zacząć brakować miejsca na roślinie-żywicielu. To powoduje narodziny generacji skrzydlatych mszyc, które mogą migrować na innych żywicielu. Wszystkie mszyce, które wylęgły się z jaj zimowych, są samicami. Lęgi wiosenne i letnie są obojnacze – bez samców.

Mszyce **żywią się poprzez wysysanie soków z tyka** poprzez **aparat gębowy gryząco – ssący**, co osłabia roślinę i powoduje zaburzenia metaboliczne skutkujące wykręcaniem się liści i, w skrajnych przypadkach, ich opadaniem. Dodatkowo **mszyce wprowadzają do roślin toksyny**, co systematycznie zmienia ich rozwój.

Roślinami na których pasożytują mszyce mogą być różne gatunki drzew, w tym owocowe lub rośliny uprawne np.: buraki i ogórki albo rośliny ozdobne np.: róże.

ODDZIAŁYWANIA ANTAGONISTYCZNE: DRAPIEŻNICTWO

Drapieżnictwo jest to zależność pomiędzy drapieżnikiem (zwierzę) a ofiarą (zwierzę), w której jedna strona czerpie korzyści a druga traci np. **złotook** - **mszyca**, **biedronka** - **mszyca**. Drapieżnik gwałtownie chwytą swoją ofiarę, zabija, po czym zjada jej część lub całość. Pokarm zwierzęcy jest trudny do zdobycia, zatem drapieżca musi być sprawny fizycznie i stosować różne techniki polowań, aby zdobyć pokarm. Przystosowania drapieżników do zdobywania pokarmu, to m. in. **wyspecjalizowane narządy zmysłów, jak wzrok, słuch i węch, świetna sprawność ruchowa i szybkość.**

Drapieżniki są świetnie przystosowane do zdobywania pokarmu. Potrafią bardzo szybko biegać, stosują **zasadki** na ofiarę lub **zasadki z kamuflażem**. Drapieżniki chwytają z reguły te ofiary, które jest łatwiej upolować. Mogą to być osobniki bardzo młode, najwolniejsze lub najstarsze. Układ drapieżca – ofiara regulują wzajemnie swoją liczebność.

ODDZIAŁYWANIA ANTAGONISTYCZNE: DRAPIEŻNICTWO

STRATEGIE OBRONNE OWADÓW PRZED DRAPIEŻNIKAMI

Ofiary bronią się przed drapieżnikiem, stosując różnorodne sposoby. Jednym z nich jest **ucieczka**. Dobra sprawność fizyczna, wyostrzone narządy zmysłów, czujność pozwalają uciec przed drapieżnikiem.

Inny sposób to **życie w chmarze (stadzie) np. biedronka**. Nagłe rozproszenie chmary owadów to sposób na drapieżnika, który traci orientację i trudniej mu się skoncentrować na jednej wybranej ofierze.

Świetny sposób na dezorientację drapieżnika to **udawanie martwego**. Tę strategię stosuje biedronka siedmiokropka. Dobrym sposobem jest też zmiana kierunku ucieczki, jednak jeśli i to nie pomoże należy się **bronić**. W tym pomaga budowa ciała m. in. chitynowy oskórek, który produkuje wydzieliny chroniące owada przed pasożytami i drapieżnikami. U pszczoł do obrony służy żądło.

Strategię obronną stanowi również **kamuflaż (mimikra)**, czyli upodobnienie się zwierząt bezbronnych do tych, które są zdolne do obrony. Niektóre muchówki doskonale imitują osę, dlatego są często z nią mylone. Innym rodzajem **kamuflażu** jest **mimetyzm**, czyli upodobnienie się od otoczenia. Ubarwienie ciem odpoczywających w ciągu dnia na korze drzew, doskonale je maskuje. Barwa ich skrzydeł zlewa się z tłem kory, przez co trudno je zauważyć.

Jaskrawe barwy mają odstraszać drapieżnika, np. wzór na skrzydłach motyli, który przypomina sówie oczy. Ofiary w ten sposób chcą odstraszyć drapieżnika i ochronić swoje życie.

Jeszcze innym sposobem obrony przed napastnikiem jest **odstraszanie** poprzez wydzielanie szkodliwych związków chemicznych, np. biedronka siedmiokropka produkuje odpychające wydzieliny.

ODDZIAŁYWANIA ANTAGONISTYCZNE: DRAPIEŻNICTWO

STRATEGIE OBRONNE OWADÓW PRZED DRAPIEŻNIKAMI

<https://tiny.pl/79dybg1b>

Motyl sowa na skrzydłach ma wzór przypominający sobie oczy, aby odstraszyć drapieżników.

Fot. M. W. Kozłowski

Ćma odpoczywająca w ciągu dnia na korze drzew, Barwa skrzydeł zlewa się z tłem kory, przez co trudno ją zauważyć.

Fot. J. Rymon Lipińska

Biedronka siedmiokropka produkuje odpychającą wydzielinę, która chroni ją przed drapieżnikami.

ODDZIAŁYWANIA ANTAGONISTYCZNE: DRAPIEŻNICTWO

Biedronka siedmiokropka odżywia się mszycami, czerwcami, miodówkami i przędziorkami, a także drobnymi larwami motyli i muchówek. Dorosła biedronka zjada kilkadziesiąt mszyc dziennie.

Larwa biedronki siedmiokropki zjada do ponad 600 mszyc w ciągu swojego rozwoju.

Złotooki zjadają mszyce, czerwce, miodówki, przędziorki i larwy zwójek. W ciągu dwóch tygodni larwa potrafi zjeść do 450 mszyc.

ODDZIAŁYWANIA ANTAGONISTYCZNE: DRAPIEŹNICTWO

<https://tiny.pl/z0f0d-7z>

Przekrasek mróweczka żywi się kornikami.

<https://tiny.pl/r78t4hqv>

Biegacz złoty zjada dżdżownicę.
Biegaczowate ścigają swoją ofiarę
i uśmiercają za pomocą silnych żuwaczek.

<https://tiny.pl/7j0-14g5>

Pływaki żółto-brzeżki są drapieżnikami. Polują w wodzie. Żywią się owadami wodnymi, skorupiakami, mięczakami, niekiedy słabymi rybami, narybkiem czy kijankami.

ODDZIAŁYWANIA ANTAGONISTYCZNE: ROŚLINOŻERNOŚĆ

Roślinożerność jest to typ zależności pomiędzy roślinożercą (zwierzę) a rośliną (autotrofem), w której jedna strona czerpie korzyści a druga traci np. **pasikonik** – **wiechlina roczna**. Pokarm roślinny jest łatwy do zdobycia, zjadający zatem, nie muszą być sprawni fizycznie. Wystarczy, aby roślinożercy posiadali odpowiednie uwarunkowania do zjadania i trawienia celulozy, czyli błonnika. Przystosowaniem roślinożerców do pobierania różnorodnego pokarmu są aparaty gębowe.

Typy aparatów gębowych u owadów roślinożernych:

- gryząco – liżący – pszczoła miodna,
- gryzący – stonka ziemniaczana,
- liżący – bzyg prążkowany,
- kłująco – ssący – mszyca.

Bzyg (Fot. J. Rymon Lipińska)

ODDZIAŁYWANIA ANTAGONISTYCZNE: ROŚLINOŻERNOŚĆ

Pszczoła miodna (Fot. J. Rymon Lipińska)

Chrzęszcze chętnie odwiedzają kwiaty, by pożywić się pyłkiem i delikatnymi tkankami okwiatu (płatkami, słodkimi ciątkami jadalnymi), ale tylko niektóre pełnią funkcję zapylaczy: m.in. **strangalia plamista** (kózkowate), **zmięk żółty** (omomiłkowate) i **schylik** (miastkowate). Mają one przystosowania pozwalające na sięganie w głąb kwiatu: **ruchliwość, wąskie ciało i wydłużoną ku przodowi głowę o dużej ruchomości oraz pęczki włosków na języczkach i żuwkach**, które ułatwiają zlizywanie nektaru. Odwiedzają często rośliny z rodziny selerowatych, różowatych, jaskrowatych, astrowatych i grzybieniovatych.

Muchówki rząd ten obejmuje kilka rodzin owadów kwiatolubnych. Są to głównie bzygowate i bujankowate oraz niektóre wysłepkowate, rączycowate, muchowate, ścierwicowate czy ziemiórkowate. **Bzygowate cechuje specjalnie wykształcony narząd gębowy i zwinność lotu**. Są one szybkie i zwrotne. W przypadku bzygowatych obserwuje się również rodzaj stałości kwiatowej. Te cechy sprawiają, że są one najważniejszymi konkurentami dla pszczoł i motyli. Należą tu np. **bzyg prądkowany i trzmielówka leśna**.

ODDZIAŁYWANIA ANTAGONISTYCZNE: ROŚLINOŻERNOŚĆ

PRZYKŁADY OWADÓW ROŚLINOŻERNYCH

- Motyle (np. bielinek kapustnik) - forma dorosła zjada nektar, gąsienica głównie liście;
- Stonka ziemniaczana – zarówno owad dorosły, jak i larwa zjada liście, łodygi i kwiaty ziemniaków;
- Turkuć podjadek – zjada larwy innych owadów oraz dżdżownice, dietę uzupełnia pokarmem roślinnym;
- Pasikonik zielony - wszystkożerny, zjada rośliny oraz poluje na inne owady;
- Pszczoły (np. murarka ogrodowa) - zjadają nektar i pyłek kwiatowy;
- Osy (np. osa pospolita) - dorosłe zjadają głównie pokarm roślinny, natomiast larwy są mięsożerne;
- Kornik drukarz - zjada łyko drzew,
- Termit - żywi się drewnem,
- Patyczaki i liśccce – zjadają liście lub pędy,
- Mszyce - wysysają sok z roślin,
- Strąkowiec fasolowy – zjada nasiona fasoli.

Turkuć podjadek (Fot. J. Rymon Lipińska)

ODDZIAŁYWANIA ANTAGONISTYCZNE: KONKURENCJA

Konkurencja to typ zależności między organizmami, które zajmują tę samą niszę ekologiczną. Organizmy konkurują, inaczej rywalizują ze sobą o zasoby środowiska, których jest zdecydowanie mało, np. o światło, pokarm, dostęp do wody, miejsce do rozrodu, samicę oraz rewir.

Konkurują osobniki tego samego gatunku (**konkurencja wewnątrzgatunkowa**), jak i osobniki należące do różnych gatunków (**konkurencja międzygatunkowa**). Najczęściej konkurencja zaznacza się pomiędzy osobnikami reprezentującymi ten sam gatunek, ponieważ osobniki te mają podobne wymagania życiowe. Konkurencja wewnątrzgatunkowa prowadzi do selekcji. Eliminowane są naj słabsze osobniki, pozostają zaś najsilniejsze.

NETOGRAFIA

<https://www.e-kolorowanki.eu/kolorowanki-owady/pszczoła-i-komar-kolorowanka/>

<https://www.istockphoto.com/pl/ilustracje/biedronka?page=4>

<https://pl.dreamstime.com/obraz-royalty-free-pijany-komara-image4190296>

<https://pl.wikipedia.org/wiki/Culex#/media/Plik:CulexNil.jpg>

<https://vector-uslugi.pl/pluska-domowa/>

<https://wylicz.to/choroby-skory/pchly/>

<https://www.facebook.com/photo/?fbid=189997939072949&set=pcb.18999772356099>

<https://j0.wp.com/insektarium.net/wp-content/uploads/2024/08/Catocala-nupta-.jpg?ssl=1>

https://www.edziecko.pl/zdrowie_dziecka/7,79364,25184093,wesz-glowowa-jak-wyglada-skad-sie-bierze-i-jak-sie-jej-pozbyc.html

<https://www.canna-pl.com/articles/mszyce-szkodniki-choroby>

<https://pl.wikipedia.org/wiki/Przekraskowate#/media/Plik:Ck-thanasimus-482.jpg>

<https://pl.wikipedia.org/wiki/P%2582ywakowate>

https://pl.wikipedia.org/wiki/Biegacz_%2582ocisty

[https://pl.wikipedia.org/wiki/P%2582ywak_%25BC%2583%2582ibrze%25BCek#/media/Plik:Great_Diving_Beetle_\(Dytiscus_marginalis\)_8332211239.jpg](https://pl.wikipedia.org/wiki/P%2582ywak_%25BC%2583%2582ibrze%25BCek#/media/Plik:Great_Diving_Beetle_(Dytiscus_marginalis)_8332211239.jpg)

https://pl.wikipedia.org/wiki/Biedronka_siedmiokropka

<https://pasieka24.pl/index.php/pl-pl/pasieka-czasopismo-dla-pszczelarzy/245-pasieka-2-2023/3741-54-odwiedziny-na-kwiatach-owady-rosliny-i-sieci-zapylen-dr-maria-janicka>

Zaborski Park Krajobrazowy
Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych

Instytucja Samorządu
Województwa Pomorskiego

BIBLIOGRAFIA

Jarosz I., Repetytorium Gimnazjalisty, Repetytorium, Wyd. Zielona Sowa, Kraków 2008.

Gębicki C., Szwedo J., Atlas i klucz. Owady Polski, Wyd. Kubajak, Kraków 2000.

Boczek J., Owady i ludzie. Państwowe Wyd. Naukowe, Warszawa 1990.